

A les Balears, amb la mateixa extensió que en cat. central, i comprovat en variants i accs. pròpies, però no adotzenades: «el que a mos versos responga / no surta des botadó / que bé al cas serà milló / que --- / fassa sa volta des pago, / qu'en mirar-se es peus s'arufa», G. Roca i Reus (c. 1840, JMBover, *BiEscrBal.* II, 279.2.10); «suma tant... Tenc molt d'ànsia / que mos *surtiga* ganància», PdAPenya (*Po. Pop.*, p. 46, i un altre cito a GALLARET). «A Betlem hi ha un pou que en *surt* aigo» Porreres (1964); «*sortir-ne* amb la seva», tan usual en cat. central (així o bé *sortir-se'n* ---) no sembla ser-ho gaire a Mall., però sí a Menorca («fer el seu gust, guanyar, lograr lo que un desitja», AFerrer Ginart, *Rond. de Men.*, 226).

Quant a l'ús literari de la Renaix., essent el mot més corrent, fóra sobrer donar-ne gaire cites. Ja Aribau és el que usà en primer lloc sense excloure el mot antic de la llengua de sempre: sí en català «--- li parl --- no sap mentir ni ment / puix *surten* més rahons del centre de mon pit: / *ix*, doncs, per expressar l'afecte més sagrat / ---» (vv. 40, 41); «*surten* vassalls de Jaca, - un, dos o tres, / que si ab mi pugnar volen - aquí els esper / ---», MilàF (*ProsB.*, v. 98); «Ab un crit horrorós, per la ribera / lo riu *sortí* de mare, / com un lleó saltant en sa carrera», «Los fills de les montanyes s'hi lligan, seglars roures / --- / altres més vells ne *surten*, a glops, de les cavernes, / brandant armes de pedra y ossades de mammoth, / ab fam deixan del antre pregon les nits eternes / ---», *Atl.* VII, 11g; III, 33a; «Com als vells paladins, en la batalla / --- / del cristià penó sota 'l capçal, / los solia *sortir*, vestit de malla, / d'un àngel la figura celestial, / ---», *Can.* IX, 1d.

La història del nostre mot és bastant paral·lela en les dues llengües de França. També allà *issir* en la del Nord, *eissir* en la del Migdia, fou el mot d'ús general per dir 'sortir', fins a la fi de l'Edat Mitjana. Així com en català el caràcter brevíssim i conjugació anòmala d'*EIXIR* ajudà al predomini de *sortir* en la llengua moderna (reforçat encara en cat. or. per la utilitat de no confondre amb *així*), també allà les mateixes causes obraren contra el verb antic, fins a eliminar-lo, en el Nord, totalment; causes tan ben estudiades per Gilliéron, *Études sur la Défectivité des Verbes*, 1919 (cf. Spitzer, *Litbl.* XLI, 395).

En terra oc. també avui s'ha generalitzat *sourti* en lloc d'*eissir* a la major part del territori: Provença, Alps, Roergue, tot el centre del Llenguadoc, Landes i moltes parts de la Baixa Gascunya etc. (*ALF*, 1151, 362, 956, 1180; general en el m. «il sortit de bon matin» n.º 478; Millardet, *Atl. des Landes*; Vayssier); mentre que persisteix en els Pirineus gascons: Bearn, Azun, Lavedà, Aran (Palay *jessi*, *ichi*; Rohlf, *Gc.*, p. 100; Cor., *Voc. Ar.*, s. v. *ğésş*), i en queden alguns rastres en el Perigord (*issí* junt amb *surtí*, Daniel), i altres punts esparats del Llemosí i Llenguadoc (cita d'un felibre d'Agde en el *TdF*, però *sourti* fins a Aniana, segons Zaun). I ja se'n troben alguns casos medievals (més aviat com a transitiu); 'evacuar': «lor feiro la plassa *sortir*» en la *Cansó de la Crozada*; 'llançar':

«un colp ta fort, / que del chaval lhiart a terra -l *sorti*», *Girart de Rossilhon*.

En italià el trobem des d'antic [3.ª quart del segle XIII, Fra Guittone]; però només en accs. que s'acosten a les del ll. SORTIR; 'obtenir en sort' en Dante: «sotto lui così cerner *sortiro* / Francesco, Benedetto e Augustino / o altri, fin qua giù, di giro in giro» («ebbero in sorte, per divina predestinazione», *Par.* XXXII, 34), «eleggere in sorte», «cavare a sorte» freqüents des de Dante; «riuscire» («quando lor d'ucciderlo non *sortisca*» Ariosto etc.), «*sortire* effetto» [1.ª meitat del S. XVI]. En portuguès no sé que es trobi fins acabada l'E. Mj., i en accs. limitades a l'esfera legal-administrativa, *sortir efeito*, *sortir-se o mercador*, també «combinar, variar», «caber em sorte»; la distinció que s'hi ha fet entre aquesta grafia i *surtir efeito*, en part només ortogràfica, és artificiosa i moderna.

Del cast. SURTIR vaig aplegar en l'article del DECH més documentació (hi remeto per a això i algun altre complement), però només dues dades medievals, més aviat tardanes i insegures; des de la fi del S. XV sí que es troba *surtir* 'resultar' [1486, no sovint], 'brollar l'aigua' [1490], 'saltar, botar' com a terme d'armes [mj. S. XVI, S. XVII], *surtirse* 'proveir-se' [3.ª quart S. XVI], *surtir efecto* [Cervantes]. És probable que en part d'això hi hagi arrels autòctones, però no ho és menys que es presenta en massa menys considerable, des de data més tardana i amb abast semàntic molt més limitat, que en francès, català i italià, i que degué ser engruixit per la influència d'aquestes tres llengües.

En particular és complet el contrast amb el francès, on *sortir* és un mot essencial de la llengua, que hi expressa normalment la idea d'eixir' des del S. XVI, i les altres, corresponents a les nostres A, B, C, E, F, G; en bona part des de l'E. Mj., ja des del S. XII: de la gran popularitat del mot des d'aquest temps és fàcil fer-se càrrec llegint els articles de God. (VII, 485; x, 690-1). Tanmateix és exagerat el concepte, que han tingut els especialistes del francès, d'un mot propagat per la Romània sobretot des del francès. I és absolutament errònia l'afirmació del dicc. de Bloch-W., que en el sentit d'eixir' sigui una creació exclusiva del francès, des del qual hauria passat a totes les altres llengües romàniques que la coneixen: la documentació catalana i occitana prova que, en aquestes llengües, és tant o més antiga, i tan arrelada com en la llengua del Nord; en it., port. i cast. sí que això és probable, almenys en forma predominant, puix que allí només és acc. militar, o amb altres aparicions esporàdiques des del S. XVII.

En francès antic abunden els exs. d'accs. semblants a les del ll. SORTIR i l'it. *sortire*, llur to és popular i en res no evoca el llenguatge administratiu que els hauria pogut pendre del baix llatí. Es tracta, sens dubte, d'un mot hereditari, rajant espès des del S. XII, sobretot amb el valor de «prèdire en consultant les sorts» (*elle ot sorti la perte des païens*, Chrestien), «jeter les sorts» (*qui commencera le premier? qui m'en croira, nous sortirons*, Greban); no hi falten exs. des dels